

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫН ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ
КЫЗЫЛ ХОРААЙ КОМИТЕТЕРИНИН, АНЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫН
ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХОРААЙ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

1956
ИЮНЬ
5
ВТОРНИК
№ 113 (3566)
Өртөө 20 коп.

Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын Президентизи Иосип Броз Титонун ССРЭ-де келгени (1 арын).
Югославиянын Федеративтик улус республикасынын Президентизи Иосип Броз Титонун Кипишневка келгени (1 арын).
Индияга бээр машиналар (1 арын).
ПАРТИЯНЫН КӨДӨЗ РАЙКОМНАРЫН ДУРЖУЛГАЗЫНДАН: Ф. Титар-чун.

Бадраар экономикалык ужуруч биле бергенде (2 арын).
С. Комбуи-ол.—Букурузанын бедик дүжүдү дөш (2 арын).
М. Сиобелин.—Эгелешкини эчизинге чедирер (3 арын).
И. Зандев.—Автотранспортчуларын чугула соруула (3 арын).
А. Нурзанов.—Унүштерин амыдыралын шичилээринге меченин атомнарнын ролю (3—4 арыннарда).

Полышта өнүгү металлургиянын көгжүдөз (4 арын).
Чепсекти күштерин кызыра дугайында КАР-нун чыгаанын жегелдеи (4 арын).
Италияда чер-чер органнарына согулаларын түндөлдө (4 арын).
«Аль-Албар» солунун корреспондентизинге Насерини жегелдеи (4 арын).

КАРТОФЕЛЬ БОЛГАШ НОГААЛАР ТАРЫЛГАЗЫН ДҮРГЕН ДООЗАР

Совет Эвилелинин Коммунисттик партия-зынын XX съездинин Директиваларында картофель болгаш ногаалар бүдүрерин кө-вүдөдир талазы-биле чер-черин партия, совет болгаш көдө ажил-агый органнары-нын мурунуга харысалаалыг соруулаын алаан.

«Картофель болгаш ногаалар бүдүрерин сааа белеткээрин көвүдөдир дугайында СЭП Тен Комитетинин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин хүлээп ала-ган доктаалында чуртка элбегилдик аш-чөм дугуун тургузарында, чинк үлөшүрүнү чгт өт-биле хандырарында бо культура-ларын угуу ужу-дузанын айткан. Оң-биле кады картофель болгаш ногаа ажил-ын бүгү хемчегер-биле хөжүдөргө хөй-хөй партия, совет болгаш көдө ажил-агый органнары чогуу кичээргей салбайн турарынын харазы-биле чуртка бо культу-раларын бүдүреринин деннели ам-даа дыка хожудан турарында дугайын онза-лап демгелзөөн.

Ол доктаада демгелзөөн ышаш шак-мынч четтештер бистин областын па-ртия, совет болгаш көдө ажил-агый ор-ганнарынын ажил-чорудугаларында бү-түрү-биле хаммаары. Картофель болгаш ногаа культура-ларын улус ажил-агый-ныга угуу ужу-дузанын чедир үнелер көрбөс чорук бистин областын колхозта-рында болгаш совхозтарында бо хүнге че-дир ууттааызмаан.

Бо дугайында тодаргай фактыларын кар-тофель болгаш ногаалар тарылгазынын агыт үдө чоруп турарынын байдалындан көрүп болур. Майын 31-де медеэ Бугаар алырга, областын колхозтарында карто-фель тарылгазы чүгө 50,3 хуу, ногаал-ар олурулгазын чүгө 38,6 хуу күсөт-тинген. Совхозтарда байгал моорган база-ла дээрдеес.

Бо шыдажы аргажок хожулаашкынын чыдагаанын чүгү-биле тайлырлаан болуру? Хамыткыч бир дугаар ээлчегде СЭП-тин элөөн хөй райкомнарынын, райүтүсумнарынын болгаш көдө ажил-агый областын эргелешин (началы-ини эш Пенменко) талазындан картофель болгаш ногаалар тарылгазынын белетке-аажыларын организастыг удурута-биле хандырбайн, кол нургулайында хоозун чуугаалаашкынынар-биле, кызыгаарла-зынын турганын.

Картофель болгаш ногаа культура-ларын чаксы тарылгазын агротехниктиг хемчегер Бугаар чорударында эргелеш чүгула херектиг эки шынарлыг, четчир савынч трезинер, расадалар өстүрер чөмүлчиг саважыштар, парник онгарлары болгаш организастыг удурунелерин огород шөлүгө өөртүрү — бо бүгү ажилдар чо-гуу өй-шаада белеткитимзөөн. Бай-Тай-га районун колхозтары майын 31-ге чедир тарва культура-ларын тарылга-зын чүгө 82,3 хуу, картофелди 21,9 хуу, ногаа культура-ларын 33 хуу күсөт-кен.

Чаксы тарылганы агротехниктиг хем-чегер Бугаар дүрген доозарында шичи-тирлэг ролду МТС-тер күсөдир хүлээ-гелдиг. Илдың турбузе, Бай-Тайганын ма-шина трактор станциязы (директор эш Лужанин) селтеген багай чорутуузынын түңнелинде, чаксы тарылга реишде тра-кторларын хөй кезин үргүлчү үрелип ажилдавын турган. МТС-те күш ажилы-нын сагыла-чуруму сандаргай байдалда. Комбайнар селтеген эгелзөөн. МТС ди-ректору эш Лужанин механизаторларын күш-ажылын шичи организастап, уу-ругу-туганы өкжидеринин орунуга дааскан ажил-херекке харысалага чок, үргүлчү арагалаар чорукка хандыккан турган. Рай-онун чамдык колхозтары үренинге херек-лэр картофелди аш-чөмгө хереклеп тур-шын өвөс чүдүрер база бар.

СЭП Бай-Тайга райоку (секретары эш Давадор), райүтүсум (даргазы эш Ан-гарбан) бо бүгү четтештерин эскербейн турганар деп сөглөп болбас. Олар билип турганар, ычмажык четтештерин ууту-каар дугайында шичтирлэг хемчегер ала-баанар. Бай-Тайга району бо чылын чүг-де картофель, ногаалар тарылгазынын та-лазы-биле өскө районнардан чыдып каап турар өвөс, оон аныгда ол районда сүт саадыла, вохостар тууу, дүк кыргыла-дазы, чаксы тарылга база дыга хожудан турар.

Бо бүгү ажил-агыйнын хожулаашкы-нын амза таварылга кылдыр көрүп бол-бас. Ол бааза СЭП райокунун болгаш

райүтүсумун удурутчуларын таала-зындан массаларын ортузунга организас-чы ажилынын багай тургустунганын бол-гаш партиянын, чазактын директивала-рын амдыралга боттандырарында харыс-алага чок чорукту дугайын чуугаалап турар-дыр.

Областын төвү Кызыл хоорайнын ичи-тин чеченнелер чедирин, ажилчын, ала-бан хаагыларын картофель болгаш ногаа культура-ларын хандырар хүлээгелдиг Кызыл районун колхозтары картофель тарылгазын чүгө 50,3 хуу, ногаалар олурулгазын 3,6 хуу күсөткен. Бир өвөс район организастыгы чокку хүнеринин дүргүзүндө шичтирлэг хемчегер албас болза, картофель тарылгазы болгаш нога-лар олурулгазынын планы канчап-даа чедипшкенин күсөткенмес.

Ногаалар олурулгазында шыдажы ар-гажок хожулаашкы СЭП Кызыл райко-мун (секретары эш Талчин), райүтүсум-мун (даргазы эш Кара-оол), ол районун колхозтарын шеке алган СЭП хооромун (секретары эш Анкудинов), хоорүтүсумун (даргазы эш Бошкаргов) дүвүрелтип турар. Өвүр, Барыш-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бин-Хем районнарын колхозтары кар-тофель тарылгазын дендик оожум чоруулап туралар.

Ногаалар олурулгазын областын кайы-даа районнары бо чылын күсөтпейн, үдөр шичинини көргүтүп турар-дыр. Чижээ, Бин-Хем чүгө — 5,6 хуу, Сүт-Хөл — 8,3 хуу, Угуу-Хем — 16,6 хуу, Каа-Хем 13,9 хуу күсөткенни айтырга-ла ажил-дын байдалы билингир-дир.

Ам картофель болгаш ногаа культура-ларын олурутууун таарымчалыг үдөр өрпүп турар. Согаараалын болбас сорулга болза, бо культура-ларын тарылгазында угуу хожулаашкынын шичтирлэг дүргөн ууту-наары болур.

Чугаа болза чүгө бо чаксы тарылганы кандыр бир аргалар-биле эрттирер өвөс, а «Картофель болгаш ногаалар бүдүрерин сааа белеткээрин көвүдөдир дугайында» СЭП Тен Комитетинин болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелинин доктаалын амды-ралга боттандырарынын дугайында чо-руу турар.

«Ажил-агый тургузуушунун бистин партияж ажилымыстын эң чугула тала-ларынын бирөөн болур. Партияж, уду-рутчу ажилдашкынын ажил-чорудугазын хамыткыч мурунда ажил-агый хөжү-дезинде чедип алган түндөлдөр-биле, оон харысалаалыг болур ужурауу чедипш-кинеринин түңнели-биле үнелер көөр хер-ек. Ону билдир хөңү чөк болза, ажил-агыйнын көдүрүлүшүнү дөш демиселди бантап шыдаас удурутчуларын, партияж ажилга четтес белеткелдиг кылжы-лер көрөш, өй-шаада согуу херек» деп партиянын XX съездинде болунун от-чет илеткелинге эш Н. С. Хрущев айт-кан.

Ажил-агыйнын чедипшкенин пар-тияж, организастыг ажилдан хаммаары. Мычанаган, партия райкомнарынын хүлээгелдиг болза, ажил-агыйн кыры-биле эрелгөй көөр чорукка төңчүнү салыр, кол-хозтарын, МТС-терин болгаш совхозтары ажил-херекти ханы билири-биле удурут-төлөдө, оларын техниказын болгаш эко-номказын өөренирин күштөлдиреринче партияж кадрларын мобилизастаары бо-лур.

Ажил-агый планнарын амдыралга бо-тандырарынын талазы-биле ажилчын чо-нарнын ортузунга организасчы ажилды күштөлдирип чорударынын орунуга, хөй санын хурдалар эрттирер, хоозун чу-чүрүшүн болгаш кабинетке олзура саазын шокарлаарында хандыгар партияж ажилдашкынын албан-дуузалын, ари-нуурун барымдаалавын шичын шүгүм-чүдөлгө таварыштырар херек.

СЭП райкомнары, хоором, партия аге организастыгы, чер-черин Советтери, хоорүтүсум, МТС-тер болгаш совхозтар ди-ректорлары картофель болгаш ногаа ку-льтура-ларын тарылгазын чокку хү-неринин иштинде доозарында бүгү күшү мобилизастаары негетинин турар. Бистин областын көдө ажил-агыйнын ажил-ишчилери, МТС-терин, совхозтарын ажилчыннары, тускай артемишлери картофель болгаш ногаа культура-ларын талазы-биле боттарыннын му-рунуга салдыган сорулаларын амды-ралга чедипшкенин күсөдип шылаар-лар.

Индияга бээр машиналар

ЛЕНИНГРАД. Киров аттыг «Электроси-ла» заводтун коллективин доктаамал то-ктун Индияга бээр электромоторларын бирги бөлүүн белеткээрин дооскан. Ол ча-гылын бүдүрөдө изиг климаттын: ага-рын угуу ишгирын, изиг температура-дан, угуу хаттарын байдалын барымда-лап ылган. Машиналарын ол байдал-га ажилдаарын идегелдиг болуулары-биле адылаашкынын тускай быжыг мате-риалдарын ажилгаан. Дыка хөй кезектер-ин тодалар, хүдөргөн, далабарс кан-дан белеткеп ылган. Металдарын чөмөр-шөп болуурбас тускай дозу-биле чаап каан.

Азияда найырадымыс чурттарга ха-рысалаалыг чатылары Ленинградтын өскө-лаа электротехниктиг бүдүрүгелери күсөдип турар. Илдың сорулга-биле «Электропарлат», «Электронсульт» бо-лган өскө-лаа заводтарда тропиктиг кли-маттын лабораториязын дерип тургузуу турар. Инда Индиянын болгаш өскө-лаа чурттарын чагыларын Бугаар белеткеп турар машиналарын кезектеринин изиг температурага болгаш шыка шыламын-нын хынаадазын организастап турар.

(СЭТА).

Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын Президентизи Иосип Броз Титонун ССРЭ-де келгени

УНГЕНЫ. (Молдав ССР). (СЭТА). Тус-кай чалага Бугаар Совет Эвилелинге келир Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын Президентизи Иосип Броз Тито Унгены деп кызыгаар станция-га июнь 1-ниң өртүнде тускай поезд-биле чедип келген.

Президент Тито-биле болгаш ооң ка-дайы-биле кады Эвилелин күсөткөч везечинин Даргазынын ораакчызы Эд-вард Кардеш, даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Коча Попович, Хорватиянын Улус Республикасынын кү-сөткөч везечинин Даргазы Яков Блажевич болгаш Президентин үдөр чорук кижилер база чедип келген. ССРЭ-ниң Югосла-вияда ачкын Н. П. Фирюбин оларын-биле кады келген.

Югослав журналистерин бөлүү, олар-нын иштинде «Борба» солунун директору Нео Сарайич болгаш «Висник» со-лунун директору Джуро Кладарин олар база чедип келгенер.

Президент Титону уткууру-биле ССРЭ-нин Дээди Советинин Президиумунун секретары Н. М. Пегов, ССРЭ-нин Даш-тыкы Херектер Министриян бирги ора-лакчызы В. В. Кузнецов, ВПС-тин се-кретары П. Н. Коробова, армия генералы А. П. Антонов, ССРЭ-ниң Дээди Советинин Президиумунун протокол начальниги Г. И. Фомкин, ССРЭ-ниң ДХМ-нин бешки европа кылдызынын эргелешкенин хүлээгелдиг күсөдип турар Б. Д. Левычкин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң протокол кылдызынын эргелешкенин ораакчызы К. А. Кочетков олар кызыгаарга чедип келгенер.

Уткуу келгенерин аразында—Молдав ССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазынын ораакчызы П. М. Попов, Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвүлелинин Даргазынын Бирги ораакчызы Н. А. Шелогов, Молдавиянын КП ТК-нын се-кретары Д. Г. Ткач, Одессанын шериг ову-ругун командирлашкы генерал-полков-ник А. И. Радневский, партиянын Ун-гены райкомунун секретары Л. П. Смирнов, Унгены райүтүсумунун даргазы А. И. Омельченко болгаш парлаганын төлө-лөкчилери.

Югославиянын Федеративтик Улус Рес-

публикасынын ССРЭ-де алчын Велью Мичунович болгаш шериг атташези Богдан Мамула олар кызыгаарга барып чөсө берип, Президентини база уткуу алган-нар.

Унгены станциянын бажынын Югосла-виянын Федеративтик Улус Респуб-ликасынын, Совет Эвилелин болгаш Мол-дав ССР-ниң күрүне туктары-биле каас-тап шимзөөн турган. Орус, серб болгаш мол-дав дылдар кырында моон алаанда сестер-ни блжөөн транспарантылар бар: «ЮФУР-нун Президентизи эш Титога изиг бай-ыр!», «Морлап көрүр!», «Социализмни тургузуу турар Югославиянын Федера-тивтик Улус Республикасынын улустары-га акы-дүмалык байыры!», «Совет Эвилелин болгаш Югославиянын улустарынын аразында бузулбас найыраал бол-гаш кады ажилдажылга дегерезин!».

Эш Титону уткуу, алаа изиг байыр чедирер дөш, акы дүмалыктык югослав улуска найыраалды ханы сеткил-сагы-жын илгерилер дөш хоорайнын болгаш чөк кадыда сугуртарыг ажилчы чо-нарнын муң-мун төлөзөкчилери вокзал-дык мурунуга чыгылганар. Президент Тито, оон кадайы болгаш оларын үдөр чорук кижилер вагондан үнгүлөп кел-ген. Ол черин молдав школазынын по-нерлери аалчыларга чектер эккен тудуккан. Эш Н. М. Пегов уткуу келген-ер-биле Президентини таныштырган. Н. М. Пегов, армия генералы А. И. Антоновка болгаш генерал-полковник А. И. Радневскийге үдөшп алган, Президент Тито перронга чыскалган хүндүтүг тап-чылыче чорупкан. Хүндүтүг танымындык начальниги рапорт берген. Югославия-нын Федеративтик Улус Республикасынын, Совет Эвилелин болгаш Молдав ССР-ниң күрүне гимнилерин аягыларын дынна-лып турган. Иосип Броз Тито хүндүтүг танымындык баары-биле эрпиг өрткөн.

Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвү-лелин Даргазынын бирги ораакчызы Н. А. Шелогов Президентиге байыр чеди-рип чүсө чугаалаан:

—Эргим эш Тито, Югославиянын Фе-деративтик Улус Республикасынын уду-рутчулары Эргим эштер! Молдав Совет

Социалисттик Республиканын Дээди Со-ветинин Президиумунун, Молдав ССР-ниң Министрлер Чөвүлелин болгаш Молда-виянын КП ТК-нын, бүгү молдав улустун өмүзөшкөндө чүрөктин ханындан изиг байыры силерге дамчыдарын менээ чөп-шөрөп көрүр.

Совет Эвилелинге силерлерин көөрү кончук-ла өрүнчүг-дур. Найыраалды бо аян-чорук болгаш совет кижилерин амы-дырал-чуртталгазы-биле таныжары Совет Эвилелин болгаш Югославиянын улустарынын аразында бүгү талазын кады ажилдажылгазын улам-на быжыгаарында чедирер дээринге молдав улус бүгүн бү-зүрелдиг.

Совет Эвилелин болгаш Югославия-нын найыраалды харылзааларын бы-жыгыткынын улустар аразынын дүш-күрүгүг чорук чымчалырын база тай-бынын быжыгаарынын херөөгө чаа са-лышкыны болуп турар.

Унгены районун ажилчы чоңнарынын өмүзөшкөндө Унгены станциянын паровоз депозунун машини А. Р. Ботнарь байыр чедирип, чүсө чугаалаан. Эш Титога болгаш ооң нүгүр-биле акы-дүма-лыктык бүгү югослав улуска ол чүрөктин ханындан изиг байырын чедирген.

Президент Иосип Броз Тито чымыла-варга хары байыр чедирип чүсө чуга-лаан:

—Эргим эштер болгаш эргим өйдүк-тер! Бо чылыг, чымчак, эвилел хүдээп алышкыны дөш болумун эштеринин өмүзөшкөндө болгаш болумун өмүзөшкөндө угуу өөрүп четтиршикенин силерге илгер-гейлеп тур мен. Молдав Республикасын болгаш угуу Совет Эвилелин улустары-на байыр чедирип тур мен. Югославиянын ажилчы чоңнарынын чагай күзөдери-биле ССРЭ-де чедип келдик. Казан эш-тер Хрущев болгаш Булганин олар Бел-градка бистерин-биле чугаалаашкыны-нар кылганында бээр ам бир чык болуп турар, дайын сөмүндө бистерин ары-мыска турган бүт-ле эңок чүдүдери ырадыр ап өктөарын бистер ычнаарда алаа орадашкан бис.

Бистер Москвага бар чөр бис, алаа улам хандыр чугаалажыр бис, Совет Эвилели-

нин болгаш Югославиянын улустарынын аразында бугууу шычы найыраалды тур-гузарында бистерге моондак болуп турар ылдыг артышкынынын моон солгаар улам-на ырадыр ап өктөр бис. Дайы-нын чылдарында Югославиянын улустарынын нүгүр-биле эң-не эки эвилелдиг болгаш өнүктүг болган силер. Ишти дай-зында — фашист эжелекчилерге угуу кады демисежир дөш, эң-не бак дайы-дан киж и төрөлетенин хостаарынын херөөгө болуну салымшынын кпирер дөш Югославиянын улустары шыдаар-ла чүдүдери ол угуу демиселге берген.

Эштер! Совет Эвилелинге бистин бо аян-чоруктус чүгө ССРЭ-ниң болгаш Югославиянын улустарында өвөс, харын бүгү дегелгөй тайбынын быжыгаары-га, бүгү улустарын аразында кады ажил-дажылга моон солгаар угуу ужу-дуз-лык болур дээринге бүзүредиг мен. Тайбынын быжыгаары ышаш ыныг чугула демиселге Совет Эвилелин уду-рутчулары-биле чангыс өп-сеткылыг бо-луп турарымыска кончук-ла өөрүп турар мен. Киж төрөлетенин тайбында хөжүм мандызын дөш, дээр чагай амыдырады тургузарында болуну чогаалкыч арга-ларын ажилгаар ылдыг арганы алаа бээр дөш моон солгаар бүт-ле болунар чүдү-дери кылыр бис.

Бо чылыг, чымчак, эвилел хүдээп алышкыны дөш өөрүп четтиргенисти ба-за катап илгерилер, силерин чурттунар-нын чагай чорунга моон солгаары бот-тарынын ажилында эң дээр чедипшкенин болурунаны силерге кү-зөп тур мен.

Эш Титонун чугаалын адыш чакса-шкын чангыс улаа өвөс үзө кирип тур-ган. Президентинин сөмүгү сөстөргө динимитиг «сүр!» болгаш байыр чедирген кылжылар хөжүгө берген: «Маадымыг югослав улус дегерезин!», «Югославия-нын коммунисти дегерезин!», «Совет-югослав найыраал дегерезин!», «Бүгү дегелгөй тайбын дегерезин!».

Митинг доозулган. Президент Тито бол-гаш ону үдөр чорук кижилер вагоннара-де чорупкан. Поезд даразындагы орунуче угай чорупкан.

Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын Президентизи Иосип Броз Титонун Кишиневка келгени

КИШИНЕВ. (СЭТА). Молдав ССР-ниң на-йысалаанын Кишиневтин ажилчы чо-нар июнь 1-де Югославиянын Федерати-втик Улус Республикасынын Президентизи Иосип Броз Титону болгаш ооң кадайын база оларын үдөр чорук кижилерин ут-каанар.

Вокзалдык бажыны болгаш шөлү байыр-ладын шичини-биле Югославиянын база Совет Эвилелин болгаш Молдав ССР-ниң күрүне туктары-биле, чектер, ногазын бургууу унүштер-биле болгаш Югославия-нын акы-дүма улустарына база Югосла-виянын Федеративтик Улус Республикасы-нын Президентизи эш Титога изиг байыр

чедирген сөстөрлөг доозуулар-биле шыме-тигтен турган.

12 шак 5 минута. Президентиниң поезд-дин вокзалга чедип келген. Иосип Броз Тито, оон кадайын, Эвилелин күсөткөч везечинин даргазынын ораакчызы Эдвард Кардеш, даштыкы херектерин талазы-биле күрүне секретары Коча Попович, Эвилелин күсөткөч везечинин кезжигүү Миялко Тодорович, Хорватиянын Улус Рес-публикасынын күсөткөч везечинин дарга-зы Яков Блажевич болгаш өскелер-даа перронче үнүп келгилзөөн.

Молдав ССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун даргазы Н. С. Кодица, Молда-

виянын КП ТК-нын бирги секретары З. Т. Сердюк, Республиканын Министрлер Чөвүлелин даргазы Г. Я. Руль, министрлер болгаш депутаттар вокзалга чедип кел-ген, Президент Титога изиг байыр чеди-рип, уткаанар.

Везүгш пюнерлер Иосип Броз Титога, оон кадайы болгаш оларын үдөр чорук кижилерге чектер эккен тудуккан. Пер-ронга мындыг доозуулар чангылашкы турган: «ССРЭ-ниң болгаш Югославиянын улустарынын акы-дүмалыктык найыраалы дегерезин!», «Президент Тито дегере-зин!», «Жиюо Тито!».

Иосип Броз Титонун чымыланарга чу-гаалааны:

«Бистерге көргүсөөн чымыг, чымчак бо ужуражылга дөш Югославиянын улустарынын өмүзөшкөндө хандыр өөрүп четтиршикенин илгерилерин чөпшөрөп көрүр.

ССРЭ-ге көз, силерин чедипшкенин-биле, социалистг ыштыла-диг тургузары-нын талазы-биле силерин үндөзлөккө күш-ажылынын түндөлдөр-биле тана-жар арталыг болганымыска кончук-ла өөрүп тур бис. Совет Эвилелин дегерезин!».

Президент Титонун чоранын тускай поезд 12 шак 21 минута туду. Кишинев станциядан даразында орунуче чорупкан.

Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын Президентизи Иосип Броз Титону Украина уткуу алган

ВИННИЦА. (СЭТА). Югославиянын Фе-деративтик Улус Республикасынын Президенти Иосип Броз Тито болгаш ону үдөр чорук кижилер Белградтан Москвага чо-руп олзура июнь 1-де Винницага үр өвөс доктааган.

Винницанын вокзалы байыралады шичи-нин кире берген турган. Вокзалдын бажынын Югославиянын Федеративтик Улус Республикасынын, Совет Эвилелин бол-гаш Украин ССР-ниң күрүне туктары-биле шимеп каастан. Эш Титога болгаш социализмни тургузуу турар Югославия-нын улустарына чүрөктин ханындан байыр чедирген сөстөрн серб болгаш украин дылдар кырында транспарантылар-да снылын блжөөн.

Аалчыларын уткууу дөш хоорайнын болгаш областын ажилчы чоңнарынын муң-мун төлөзөкчилери вокзалга чедип келгенер. Уткуу келгенерин, аразында —Украинанын КП ТК-нын секретары Н. В. Подгорный, Украин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелин Даргазынын бирги ора-лакчызы М. С. Гречуха, Киевтин шериг округунун шериглеринин командирлашкы, Совет Эвилелин болгаш Украин ССР-ниң Дээди Советинин Президиумунун Даргазынын ораакчызы С. А. Ковпак, Украинанын Коммунистг партиянын Винница обкомунун секретары П. П. Бозыр, ажилчы чоңнар депу-таттарынын Винница область Советинин күсөткөмунун даргазынын ораакчызы

Ю. Н. Шевцов, Украинанын Коммунистг партиянын Винница хооромунун секретары В. М. Пацко, ажилчы чоңнар депу-таттарынын Винница хоорай Советинин күсөткөмунун даргазы П. И. Юрьев, ССРЭ-нин Дээди Советинин, Украин ССР-ниң Дээди Советинин депутаттары болгаш өс-ке-даа кижилер.

Поезд перронга чедип келген. Иосип Броз Тито болгаш ону үдөр чорук кижилер вагондан үнүп келген. Найыраалды Югославиядан келген аалчыларын украин улустун төлөзөкчилери динимитиг адыш чаксаашкыны-биле болгаш изиг байырын сестери-биле уткаанар. Украинанын КП ТК-нын секретары Н. В. Подгорный эш Тито-биле найыраалды хол тутчуп менди-лешкен болгаш уткуу келгенер-биле та-ныштырган.

Кадрлар экономиканың ужурун биле бергенде

О. ДЕЛГЕР-ООЛ.

ОБЛАСТЫН МТС-ТЕРИНДЕ ТРАНТОРЛАР
АЖЫЛЫНЫН ЧОРУП ТУРАРЫ
(1956 чылдын майын 31-де, хуу-биле)

МТС-тер аттары	Чымчак ан- дарыганын чыл пайы- зын газын күсселери турары	Чымчак ан- дарыганын чыл пайы- зын газын күсселери турары
Сүт-Хал	45,9	60,6
Бий-Хем	44,3	92,3
Чаз-Хал	40,6	72,4
Чадаана	40,3	60,4
Балгазын	39,3	59,8
Шагаан-Арыг	38,3	38,2
Бай-Хал	38,2	47,7
Кызыл-Мажалык	36,1	20,3
Сарыг-Сеп	35,6	30,9
Тес-Хем	33,9	—
Кызыл	33,6	47,5
Бай-Тайга	24,2	—

НОЛХОЗДАРДА ТАРЫЛГАНЫН ЧОРУП ТУРАРЫНЫН МЕДЗЗЗИ
(1956 чылдын май 31-де, хуу-биле)

Районнар аттары	Бүгү куу- тураларын күссеткени	Оон иштинде		
		Ногаалар	Картофель	Кукуруза
Эрөн	108,6	60	125,0	149,0
Тес-Хем	108,3	55,5	62,5	141,0
Танды	105,9	66,6	104,0	215,8
Бай-Хем	105,4	13,9	90,3	117,7
Бий-Хем	105,3	5,6	83,5	165,4
Чаз-Хал	101,3	45,1	103,8	129,0
Сүт-Хал	100,5	8,3	104,8	150,0
Кызыл	100,3	38,6	50,3	88,8
Барыны-Хемчик	99,6	25,0	61,7	185,2
Чөөн-Хемчик	97,4	31,4	82,5	100,0
Улуг-Хем	91,3	16,6	93,3	110,6
Өвөр	86,4	57,1	81,8	85,8
Бий-Тайга	82,3	33,3	21,9	42,4
Току	110,2			

Эгелээшкенин
эчизинге чедирер

Спорт секцияларын тургузар, хоорайга-
даа, областа-даа чоруп спорт кечтерге-
ринге өскүсү-биле киржир дугайында ай-
тырыг спорттун чайгы сезону эгелээшкенин
мурунда-ла область типографиязынын
коллективинге тургустуну келген.
Коллективте ажыдап турар комсомол-
чуларын болгаш аныктарын улуг кү-
сүн барымдаалаш, партия, профсоюз
организациялары, администрация чери ол
инициативаны дөптөөн. Спорттун аны-
бүрү хевирлеринин секцияларын тургузар
таалам-биле алаан кечтерге чоруттунган.
40 чыгыш кижиле «Буревестник» деп эки-
тууралын спорт нитиелеринге кирген бол-
гаш коллективте күш-кудугуларын кеч-
терлерин чорудуп, эки-тура нитиелеринин
комитетин тургускан.

Ам типографиязынын коллективинде оол-
дарын хол бөмбүтүн команданы, бүт
бөмбүтүн ийн командалары: «Полигра-
фист—1» болгаш «Полиграфист—2» тур-
густунган. Командаларын тургузарында
профессияларын обком, «Буревестник»
деп эки-тууралын спорт нитиелеринин ко-
митети дуалажып, хеп болгаш херексе-
дер салып алырында акша-херетини тус-
тайлап берген.

Типографиязын күш-культурачулары
чайгы сезонун маргылдааларында ки-
ржиге эгелзөөн. Хол бөмбүтүн команданы
хоорайнын коллективтеринин маргылда-
анында киришкен төртү чери эгелзөөн.
Бүт бөмбүтүн «Полиграфист» деп коман-
даны база биче эвес чедикшинин чедип
алган. Чижээ, майдын эгелзөөн «Буре-
вестник—2» команда-биле ойнаш уулуп
алган. Ол ышкаш Сарыг-Сепке барып ойнаш
база чедикшинин чедип алган.

Бо дээрже чүгө баштайгы чедикши-
нер-дир. Бистин сорулга-биле база, баштай-
гы биче чедикшининге омургазын кол-
лективте спорт талам-биле эгелээшкенин
улам ханылаадып, спортчу мергежиди сай-
ырагтайлары болур.

Д. ДАЛАЙ-ОЛ.

М. СНОБЕЛИН.

Автотранспортчуларнын
чугула сорулгазы

Чаз беш чылда автотранспорт ажи-
дакчыларын мурунда харысалга
сорулга салдыган. Алдыгы беш чылда
чүк сөөртүлгезин барык ийн алаан
көндүдери болгаш бот-уени 20 хуу чин-
гедери Директиваларда көрдүгөн. Бо
сорулганы хамыктын мурунда автотран-
порт ажидаалын экижидип турган чед-
лип алыр ужураут.

Партиянын XX съездинин салган со-
рулгазын боттандырар дөш Кызыл-Ма-
жалыктын автотранспорт конторазынын
коллектив боттарынын бүгү күжүн салы-
п, социалист чарышты калбартаан.
Бо чылдын сөөртүлгези планын хуусаа бе-
тинде күсседир-биле бистин коллектив-
и Чадаанын болгаш № 1 чүк авто-
транспорт контораларын социалист чары-
шка кыйгырган.

Алган хуузагелестин үрө-түнелдиги
боттанын турарын бо чылдын төрт айла-
рынын түнелдери көрсөткөн. Социали-
ст бот-хуузагелестин күсседиринин кан-
чаар чоруп турарынын дугайын хынап
көөрү-биле бистин коллективинин тө-
лөөлөчидери чаржып турарыны контора-
ларында чорун, а оларын төлөөлөчиде-
ри биске база чоруннар. Чарыштын чоруп
турарынын байдалын улур-делир, хы-
нажыр чорук оон адылгын улам бедит-
кен. Бистин коллективини алган хууза-
гелестин төлөспүг күсседип, чарыштын тин-
лекчизи болуп турар.

Автотранспорт ажидаалын экижидери
дөш демселге автомашиналарын кал-
пал септелгелеринин аразын уадыры
дөш шимчешкенин улуг ролду ойнал
келген. Капитал септелге чокка чүс бол-
гаш ийн чүс мун километрин эртер дөш
чаржып турар чолочулар бисте 20 чет-
вен. Оларын иштинде 7 кижиле салган
сорулгазын чедип алган администрация
черинде ака паныалын алганнар.

Чижээ, чолочу эш Брыгалын 79 мун
километрин капитал септелге чокка эр-
теш, 11 мун 260 рубльдин камналганын
күрүнеге берген. Бот-уени бир тонна-ки-
лометрге 18,3 копейке чыгыткен.

Мындыг чедикшинин эш Брыгалын
капал чедип алганы? Хамыктын мур-
унда ол, автомашинанын тургузуун мер-
гежидип биле шигдөөдип алган болгаш
он дөш чолочуларын мурнакчы дур-
жулгазын болуун ажидаалы чолочулар
ажыдап турар. Эш Брыгалын машина-
зында дыка камны болуп, оун бичип-даа
үрөйи турар, а камдыг-бир үрөйишкенин
болу бээрже ону кала-даа чораш шыда-
тынар-ла болза эдип ап чорут.

Бо ышкаш бекч көргүзүлгенин чол-
очулар эштер Филатов, Тогочаков, Ма-
тешев, Маркелов олар чедип алган. Чүс
мунч чолочуларын ажидаалын үчүдүн
экижидип, эртер чыдарла турган азда-
галдарын утуузаан бис. Бистин контора-
нын чолочулары машиналарын аар-
саар септелгелерин боттары кылып алыр
методу ажыдап турар. Ол чорук авто-
машинанын техникат белекелеринин ко-
эффициентин бедилер болгаш септелге
көрдүгөн акша-херетин камны чарыг-
лаарына улуг ролдуун көрсөткен.

Коллективтин кезигүнери, партия
болгаш профсоюз организациялары, ад-
министрация чери баштайгы чартык чыл

да автотранспорт 25 хуузун бот-оруга чар-
гылаадып болуучуе шигдөөдип сорулгазын
салган. Конторанын чолочуларында ол
сорулгазын чедикшинин күсседип болу-
рун агаралар бар. Чолочулар эштер
Ахмет, Ооржак, Могова, Андреев, Тогоча-
ков А. Прохуран олар планын ооналга-
ларын 190—200 хуу күсседирин чедип
алган. Конторанын чедикшинин ажи-
даалы септелгелерин ак-сеткилдиги а-
зымаккай күш-ажылы улуг дузаны чедир-
ген.

Бисте бодурулгенин чартыкчылары
болгаш рационализаторчулары база бар
Оларын кирген санааларын бодурулго-
де непередип турар бис. Чижээ, гараж
эргелекчиз эш Дворовтук болгаш мото-
рист эш Малышевти эгелээшкенин-биле
киригелерин хепсе кудары чедикшинин
шигдөөдип адылган. Моон мурунда
оларын заводка кылдырып ап турда тр
манап, моторларын септелгези саадап
турган.

Конторанын администрация чери пар-
тия болгаш профсоюз организацияларын-
нын болгаш коллективтин кезигүнери-
нин киржигелерин-биле алдыгы беш чылда
АТБ-нын бодуун перспективтиг планын
ажыдап кылган болгаш ону ам боттанды-
рып турар. Алаа үндөлзөөн бис алды-
гы беш чылдын планын хуусаа бетинде
— 4 чыл 6 айда күсседир деп сорулганы
салган бис.

Чамдык чедикшинин-биле камы бис-
тин ажидаалы улуг четистеринин бары-
н бот-шугумчулукти өзү-биле миннип
көөр ужураут бис. Бодурустун иштиги
куралдарынын болгаш агаралары-
нынын шын ажидааларынче моолуг? ки-
чөөнгей салбайн келген бис. Коллективте
күш-ажыдын сагылга чоруну ам-даа
кышкан.

Чамдык механиктерин харысалга
болгаш негедге чогунуу хараамы-биле ав-
томашиналарын септелгези саадаар
азы шынар чок болур чимектер бар. Эд-
леп турар машиназынга кам чок болгаш
ону үрөп турар ийн-чалгыс чолочулар
чок эвес. Бо четистерин «И-шаанда эдип
алар талам-биле администрация чери
шинтирарип кемге албайн келген.

Четистерин тугаалап тургаш автотре-
стид область эргелекчизин (начальниги эш
Пономаренко, кол инженер эш Ахтышев)
улурутаада чамдык четистерин кыта-
тавын барып болбас. Автотрестин улур-
тукучулары автоажыл-агиларын чет-
истеринин дугайында хей-биле чугаалап
турар-даа, оларын бодурулганын болгаш
улурутаанын дугайында боттут кемге-
лерин албайн турар.

Автотрестин хандырылга килдизи багай
ажыдап турар. Автоажыл-агиларын ар-
тык кезектер-биле «И-шаанда хандыра-
рын чедип албаан. Моон хараамы-биле
автомашиналар артык кезектер чогундан
азаа турун турар. Кызыл-Мажалык АТБ-
ны бодун чартык чыл иштинде чүгө 70
кг ресурс камы алган. Хандырылга кил-
дизи АТБ-ларын эржек чугула артык
кезектер-биле хандыраарын үндөлзөөн-биле
экижидер ужураут.

И. ЗАНДЕЕВ.

Кызыл-Мажалыктын автотранспорт
конторазынын начальниги.

Күрүнеге дүк дујаарынын планын күссеткен

АБЫЖАБ. (Телефон-биле). Чаз-Хал
районда Сталин аттыг колхоз хой кыргыз-
лазын организастыг чорудуп турар. МТС-
тин нинда ажыдап турар 12 хачыларын
агрелганын (механик эш Минин) ай-
гыла, колхозчулардан 68 кижиле хол хачы-
лазын ажыдап турар. Июнь 1-ге чедир
2900 хой болгаш 600 ажит «шук кыргы-
тылган. Ол болза кыргыз чогуту хой бол-
гаш «шукуну барык дең кезин. Хой кыр-
гызлазын чокку хундерде доозары дөш

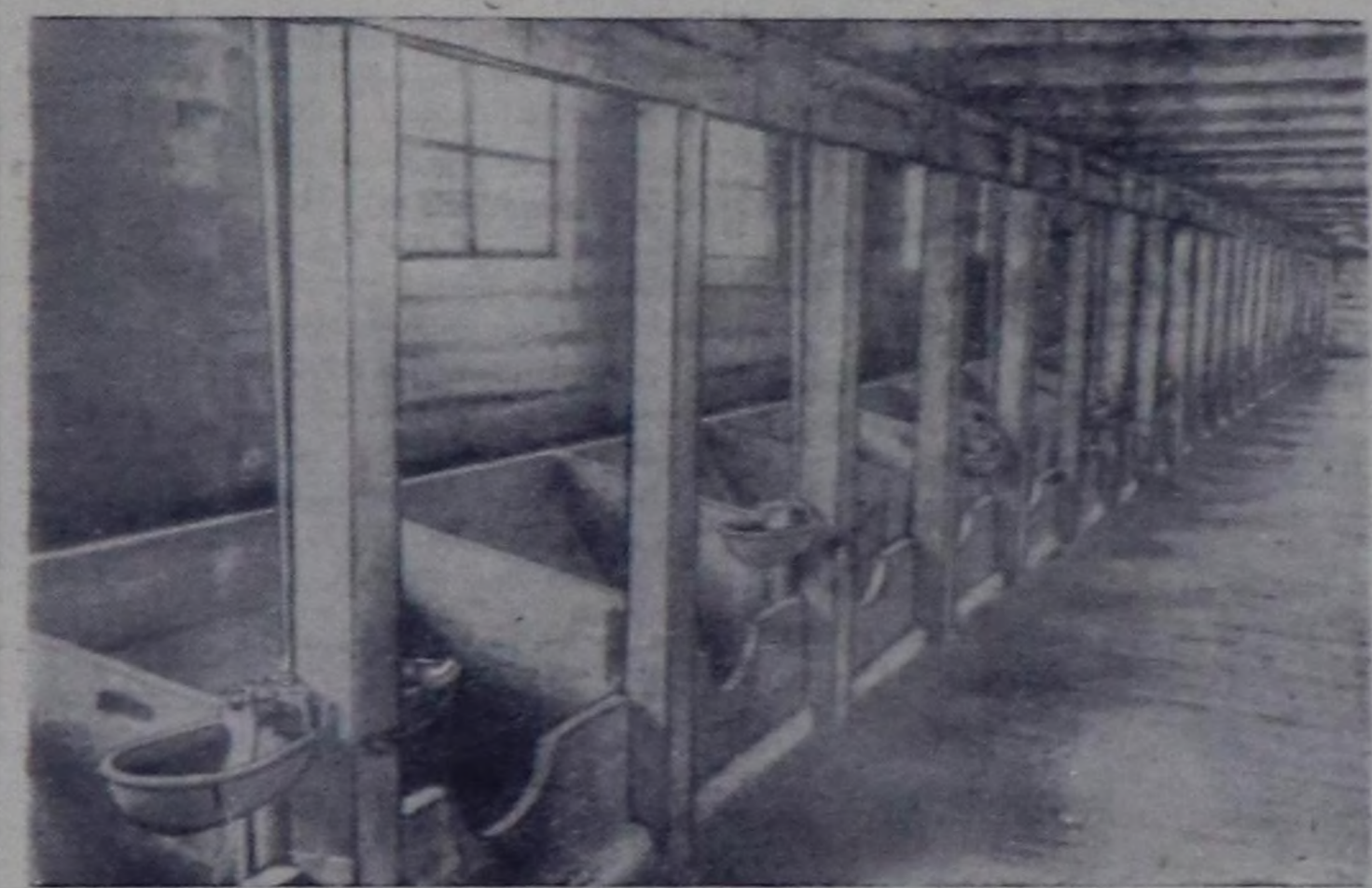
колхозчулар болгаш механизаторлар дем-
ниг күш-ажыды улам калбартып турар.
Моон-биле дады ол колхоз күрүнеге ду-
жаар 1945 кг дүк планын бүгүн күссөт-
кен, а белекелдер чоруну дужаар күр-
неге 400 кг дүктү саткан, ам-даа дөрт
тонна хирени клиперин белекелер тур-
ар. Ол ышкаш кыргызлаа доозулган
кыдан хойларын чайлагалдырын база ор-
ганизастап турар.

Изиг күзел-биле
уткаан

Чоокта чаз Өвөр районга областыг на-
ционал театрынын артистери оюн чоруду-
п чораш. Олар Хандагайты сугура кел-
генинин баштайгы кезежинде концерт
көргөскөннөр. Артисттерин аны-бүрү со-
ду номерлерин концерттин сугуруна чо-
ну улуг сонургал-биле уткуп көргөн. Ол
кеже артист Жанпаз ырларын байы-
биле эки үдөөн, а артист Болдукупан орус
болгаш тыва ырларын эки күссөткен.
Өске-даа артисттерин күссөткен номерле-
рин көрүктүлөр улау-биле үндөөн.
Дартазында хунде «Чорук чогутун» деп
шинин артистер көргөскөн. Ол шиге ар-
тистер Оюн, Сат, Мартай-оол, Сагды, Сап-
пыс-оол олар боттарынын оонашкан рол-
дарын дыка эки күссөткеннөр.

Артистер боттарынын оонашкан «Кы-
зыл тук» колхозтун кезигүнеринге база
көрсөткен. Колхозчулар артисттерин
оюнун улуг сонургал-биле көргөш, олар-
га улуг-биле өөрүп четиргенин илереткен-
нөр.

Д. ДАЛАЙ-ОЛ.

Танды районун «Революциянын чалбыжы» колхозу чалгыс аай эки инек
кажаазын туткан. Ында асылгыт орук, авто-сугарылга, мал чеме хайындарар
чер бар. Кажаз-биле кожа силос башынын туткан. Кажазга 68 инек турар.
Чурукта: инек кажазынын иштиги хевир.

Фото С. Феоктистову.

УНУШТЕРНИН АМЫДЫРАЛЫН ШИНЧИЛЭЭРИНГЕ
МЕЧЕНЫЙ АТОМНАРНЫН РОЛЮ

Академик А. Л. НУРСАНОВ.

Идролт физиканын чайыннанчак те-
дикшинини эртемин болгаш техника-
нын хей-хей адырларын, харын-даа
атомунг ангы-ангы кезектерге чарыры-
нын айтыргаларына баштай көөрге ха-
маарыга чок-даа болгу дег адырларын
сайыраарына аажок улуг сөздөрүлгү
болган.

Бистин үевиште электери тогун берип,
өске калдыг-даа ажитыг ажилдарын
күсседип шыдаар машиналарын атомунг
энергиянын дуузын-биле ажыдадып тур-
ар. Радиоактивтиг элементтеринин бол-
гаш ионналыр херелденнишкенин дуузын-
биле бодурулгенин хей-хей чоруду-
галарын контролдап, геологтук поро-
даларын назым-харын хемчөөн, химик-
тиг бодурулгенин тургузуун билеп ап,
кижигин, өске ирпиг амьтанарынын
болгаш унүштерин мага-боттарында бо-
луп турар болушкунарын, организам-
нерин бодурулгенин эскерилгелерин ши-
чилеп, маарып кижиле төрөлгөтөн азия-
телинде хөгжүдөш-биле болгаш орте-
бурдугу кубатты-биле холбашкан төөгү-
дүт ге-чадаларын толоргаллап турар.

Индиг болза-даа ол дээрже чаз
уенин—атомунг энергияны тайбын согу-
галарга ажылаарынын үежиинг чүгө
эгелзидир. Радиоактивтиг элементтеринин
дуузын-биле боттандырып болгу дег бүтү
чүдүлгенин шунтуун баш бурунгаар ка-
руп билири амдызында берге болуп тур-
ар.

Ол чорук амгы үенин идролт физи-
казынын ажитылаан бүгү агараларын
ыракта-ла ажыдап четкилзөөн биологияга
база долуугу-биле хамааржыр. Индиг тур-
бола радиоактивтиг элементтеринин бо
кыска хуузалар иштинде ажылаанын
бисти дыка бурунгаарлааткан. Оон ачы-
зында унүштерин амыдыралынын дугайы-
нда алаан долу болгаш ылаптыг би-
лишкенин ам беэин толорлоп көөп тур-
ар.

Меченый атомнарнын методун аты-
лаар чорук калдыг-даа биологтук средада
болгаш харын маарып бүгүн организастыг
радиоактивтиг ийкепе радиоактив чок
нотоптар бар бодурулгенин чинги-биле

аңгылап билеп алыр, хуулушкунарын
шын чоруп турарынын дугайында түн-
нелерин кылып арганы биске берип тур-
ар. Радиоактивтиг улуг эвес байдал турда
меченый атомнар бодурулгенин нити
солжугаазынга радиоактив чок катты-
жымшыкынар-биле бир деп киржилгени
болуп турар. Оун алаан тодаргай чыке-
терге көргүрү төлөөн, меченый ато-
нарнын методун алаан кам чылдарда
ажылаанын соонда, унүштүн чеме-
ныгезин бистин ам билит турарыныс
дужаар чоруп көртүерин оралдажым-
лынар.

Дамы хөрүндө чүгө сугу болгаш
ионналыр дустарын сиңирип алгаш,
оларын унүштүн чер кырында турар
органнарына дамчыдып берип турар
дээрин шагдан тура-ла бидингир. Синтез
(катыштырылмыш) функциязын бүрү-
дүгө колдары оонаштырып турган. Да-
мыларын болза, нургулайында-ла көрү-
нүгүн болгаш бүрүлгенин аразында
деткичи, унүштү чөргө быжылган, ду-
залакчы ролду ойнал турар орган деп
көрүп турган. Чамдык таварылгаларда
оун бүрүлгенин башып келген организм
бодурулгенин чыгыр чери кылдыр са-
лаар-даа турган. Дамыларын хей-хей
арын каттыжымшыкынарын болдулар
аргалыгн шоолуг барымдаалавас
турган.

XX чүс чылдын эгелзөөн чамдык эр-
теменнер (Шульце, Приишников) дамы
болза, бүрүлгенин организмге эвес боду-
рулгенин чүгө дамчыдып берип турар
эвес, харын ол бодурулгенин организмге
катыжымшыкынарге баштайгы хуу-
лушкуннарын боттары боттандырып
шыдарын көрсөткөннөр дээрин шун-на.
Индиг болза-даа унүштүн нити бол-
мелер солжугаазынга аденкейлиг кир-
жип турар органы болуп дамылган ролу
оон соонда берген индиг-ла тодаргай эвес.
арткан. Бүрүлгенин чүгө организмге бир-
ги бодурулгенин эвес, харын ийгили
алаан нарын бодурулгенин тыштыр ор-

ганы деп биеэги хевээр санап турган. Ич-
чангаш унүштерде бодурулгенин шигдээ-
лиринин функцияларын чүгө бүрүлгедө
меченынтинг ышкан болуп турган. Бүрү-
лгедө дамыларын аразында хамаар-
ылганын, хөрүндө организмге эвес боду-
рулгенин болгаш сугу чедирип берип,
өрү унүштү турар болгаш бүрүлгедө
куу бадым, унүштүн өске организмдин ор-
ганиктит эргекч чугула бодурулгенин
хандырып берип турар боттарынын аразы-
нда харылаа чок бодурулгенин уду-
ламышка ийн агымшыкынарын дугайында
бодат-биле кызыгаарлап турган.

Мындыг схема унүштеринг чеме-
ныгезин үндөшкенин-биле бисти колдууда
шын таныштырып турар. Индиг болза-
даа ол схема унүштүн аны-бүрү ор-
ганнарын аразында иштиги ханы харыла-
аазын четпес тодаргайлап турар, ылаан-
гаш унүштүн амыдыралынын хоойлула-
зын ылаптыг шын көргүрү чоруктан
ыракта хаймы болуп турар.

Сөөлү чылдарда меченый атомнарнын
методун ажылаанын ачымы-биле би-
лигин ол салбырынга алаан улуг чаа-чаа
чедикшинин чедип алылган. Амьтан-
нарын болгаш унүштеринг теанынарын
деп чорутуу ажыг газ-биле организмге
кислоталарын каттыштырып турар фото-
синтезтен аңгыда тускай системалар бар
болуп турарын радиоактивтиг хөмүр
кислотазынын дуузын-биле дамчымыс
болгаш совет эртеменнерин кылып чорут-
кан шигдөөлөрдү көрсөткөн. Унүштүн
карангы черге хөмүр кислотазын быжыг-
лап шигдөөлөр чоруду дамылган ткалы-
рында оона күштүг болуп турарын толар-
галлап тыпкан. Иччазында ол бодуру-
лгенин физиологтук ужу-дуузын индиг-
ла тодаргай бидингир эвес болуп артан
турган.

Сугта адылгирин хөмүр кислотазы
унүштүн дээрин кертин каан сынын
дамчытып бүртүеринче эртекеш, алаа
прохал кылдыр хуула берип шыдар
болгашын 1940 чылда совет эртемен
В. Вульфен тыпкан. Дамылар хөрүндө
хөмүр кислотазын чүгө сиңирип ап тур-
ар эвес, харын оун бүрүлгедө дамчыдып

берип турар болгаш ол алаа баргаш,
чигирлерин база өске-даа продуктуларын
бүдүп тыптырынга агаардан сиңирип
алган хөмүр кислотазы-биле дөмөй ажыг-
зылган туруп болуун сөөлүгү төдө
бистер тодаргайлаан бис. Ол бүгү чоруду-
галар дамыларын хөмүр ажидаалын
дустары-биле, меченый атомнар-биле
дамшыкенин соонда 5—10 минуталар
эртеш соонда меченый атомнар ылаптын
бүрдө меңдөшкенин унүштүн бүтү
кезектеринде тарай берген турары иден
апаар хире дүргөн болуп турар.

Ол болушкунун иштиги механизмин
радиоактивтиг хөмүрүн дуузын-биле ды-
ка дегерелтей шигдөөлөп алар аргалыг
болган. Агаардан хөмүр кислотазын шиг-
дөөдип ап турар төдө тыптыр чигир
унүштү дургаар куу боткан дамыларга
чөдө бээрин бистер эки билер бис. Ол
куу бадым турар шимчешкенин дүргө-
ни радиоактивтиг элементтер-биле де-
мектеген бодурулгенин ачымыда ам
белен болгаш дүргө-биле хемчөөп ап
болур. Ол шапта 40, харын-даа 100 сан-
тиметр чөдө бээр хире дүргөн. Оон ачы-
зында өдөө ажил-агыл унүштеринин
хей кезигини продуктуларын, фотосинтез-
тиг түнелзине бүрүлгедө тыпкан,
30—40 минута иштинде дамыла чедип
четте бээр.

Хөрүндө чеминиг бодурулгенин
идекейлиг сиңирип алыр анык дамы-
чылгаштарда чигир хаймы чарып, оон
түнелзине хөрүлгүн хөмүр кислотазын
тыртып ап, шаведиг уксус болгаш а-
бол кислотазынын шигдөөлөп шыдаар про-
виноград кислотазы болу бээр. Ол ки-
слоталар болза, хөрүндө сиңирип алганын
хөмүр кислотазын болуун бодурулгенин
бээринде ап чоруп быжыг туруштуу
баштайгы каттыжымшыкы ол болур. Ор-
ганиктит кислоталарын улур-делир хуу-
лушкуннарын уламында хөрүлгүн
хөмүр кислотазы өске-даа кислоталарын
составында бар туруп болур.

Индиг болза-даа организмге бодурул-
гедө хөмүр кислотазын иччазар шугу-
гун кирер чоруду болуун хуулаа дамы
унүштеринг чеме-ныгезин деп санатылган
бобас дээрин барымдаалаа чогуту, чүгө
дөргө ол каттыжымшыкынын хостуг
энергияны херек кырында улаттайп тур-
ар. Оон калында кислоталар дамыла
артпай — бүрүлгедө өрү көдүлүп ту-

рар дээрин радиоактивтиг нотоптарын
дуузын-биле дөстөткан. Олар-биле черге-
лештир хөмүр кислотазы ногаан теаны-
нарга база-ла кончуг дүргөн чөдө бээр.
Мадаа ол база катал хосталын шыдаар
болгаш фотосинтезтиг чорудулазынын
түзиде ол углеводтарын, белоктарын ба-
за энергияны байлак өске-даа продукту-
ларын тыптыдыр. Организмге кисло-
тадан чарып ап турар хөмүр кислотазын
фотосинтезке ажылап болур аргалыг
француз шигдөөч Мюзе болгаш совет
эртемен В. Солдатов олар чоокта чаз
дуржула кырынга бодурулгенин көрсөткөн-
нөр.

Индиг байдал-биле бүрүлгедө тып-
кан чигир

ХӨГЖҮЛДЕЗИ

Будьтурса эргелелнин типографиясы